

Pl.ÚS 17/13 ze dne 27. 3. 2013

Ústavní žaloba Senátu proti prezidentu republiky

**Česká republika
USNESENÍ
Ústavního soudu**

Ústavní soud rozhodl dne 27. března 2013 v plénu složeném z předsedy Pavla Rychetského a soudců Stanislava Balíka, Vlasty Formánkové, Vojena Güttlera, Pavla Holländera, Ivany Janů, Vladimíra Kůrky, Dagmar Lastovecké, Jana Musila (soudce zpravodaje), Jiřího Nykodýma, Miloslava Výborného a Michaely Židlické o ústavní žalobě Senátu Parlamentu České republiky, zastoupeného senátorem Mgr. Jiřím Dienstbierem, proti ústavně žalovanému prezidentu republiky prof. Ing. Václavu Klausovi, CSc. pro velezradu, zastoupenému JUDr. Markem Nespalou, advokátem se sídlem v Praze 2, Vyšehradská 21, jako obhájcem, takto:

Řízení se zastavuje.

Odůvodnění:

I.

Vymezení věci

1. Ústavnímu soudu byla dne 5. března 2013 doručena ústavní žaloba Senátu Parlamentu České republiky (dále jen "Senát", případně "ústavní žalobce") proti prof. Ing. Václavu Klausovi, CSc. (dále též jen "ústavně žalovaný") jako prezidentu republiky pro velezradu dle článku 65 odst. 2 Ústavy České republiky ve znění účinném do 7. března 2013 a dle ustanovení § 96 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen "zákon o Ústavním soudu") ve znění účinném do 7. března 2013.

2. Žalovaný ústavní delikt velezrady Senát vymezil po skutkové stránce v bodech A) až E) takto:

"A. Prezident republiky ode dne 5. června 2012 do dne podání této ústavní žaloby nezavršil svým podpisem ratifikaci Rozhodnutí Evropské rady, kterým se mění článek 136 Smlouvy o fungování Evropské unie, pokud jde o mechanismus stability pro členské státy, jejichž měnou je euro, s nímž vyslovily dle ust. čl. 39 odst. 4 Ústavy souhlas obě komory Parlamentu České republiky třípětinovou většinou, a to Senát dne 25. dubna 2012 a Poslanecká sněmovna dne 5. června 2012, přičemž k této ratifikaci byl poté, co jeho nečinnost byla zjevná, výslovně vyzván usnesením Senátu dne 6. prosince 2012, na kteréžto prezident republiky reagoval tak, že veřejně prohlásil, že Rozhodnutí Evropské rady neratifikuje, čímž porušil svou povinnost prezidenta republiky bez zbytečného odkladu ratifikovat (tzn. formálně navenek potvrdit řádný průběh vnitrostátní schvalovací procedury) mezinárodní smlouvu, která byla řádně jím samotným nebo vládou z jeho pověření sjednána a s jejíž ratifikací vyslovil souhlas demokraticky zvolený zákonodárný sbor, zejména jde-li o mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy schvalované kvalifikovanou ústavní většinou poslanců a senátorů.

B. Prezident republiky ode dne 20. března 2012 do dne podání této ústavní žaloby nejmenoval ani jednoho soudce Ústavního soudu a ze stávajících soudců jeho místopředsedu v návaznosti na to, že v tomto období se uvolnila celkem tři místa soudců Ústavního soudu, a to ve dnech 20. března 2012, 6. června 2012 a 28. ledna 2013, a funkce místopředsedy Ústavního soudu dne 20. března 2012, i když tato okolnost uvolnění míst tří soudců Ústavního soudu, stejně jako místopředsednické funkce, byla prezidentu republiky známa předem minimálně od počátku trvání jeho funkčního období, a současně prezident republiky nevyvinul ani žádnou odpovídající činnost směřující k obsazení uvolněných míst s

výjimkou podání Senátu dvou návrhů na jmenování, se kterými Senát nevyslovil souhlas, přičemž dne 25. ledna 2013 prostřednictvím svého tiskového mluvčího seznámil prezident republiky veřejnost s tím, že již žádného kandidáta Senátu nenavrhne, čímž vážně ohrozil řádné fungování Ústavního soudu, jakožto ochránce zákonnosti a ústavnosti jednání státu, a vystavil tak ohrožení ochranu základních práv osob a občanů a řádné fungování ústavního systému České republiky a soustavy jejích orgánů veřejné moci a zcela tak rezignoval na jednu z nejdůležitějších povinností prezidenta republiky.

C. Prezident republiky dne 1. ledna 2013 udělil amnestii vyhlášenou dne 2. ledna 2013 ve Sbírce zákonů pod č. 1/2013 Sb., jejíž článek II nařídil, aby bylo zastaveno pravomocně neskončené trestní stíhání, s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému, od jehož zahájení k 1. lednu 2013 uplynulo více než osm let, pro trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující deset let, čímž výrazně zasáhl do fungování trestní justice, významně ji demotivoval v další práci a nezávislé činnosti dle zákona a oslabil důvěru veřejnosti ve vymahatelnost práva a v existenci prvku spravedlnosti v rozhodování soudů a činnosti orgánů činných v trestním řízení a prezidenta republiky.

D. Prezident republiky po celou dobu trvání svého funkčního období, tedy ode dne 7. března 2008 do dne podání této ústavní žaloby, nerozhodl s uvedením důvodů takového rozhodnutí o návrhu na jmenování JUDr. Petra Langer, Ph.D. soudcem, i když mu uložil tak učinit ve lhůtě šesti měsíců Městský soud v Praze svým rozsudkem ze dne 15. června 2007 čj. 5 Ca 127/2006-122, který nabyl právní moci dne 17. července 2007 a který byl po zamítnuté kasační stížnosti prezidenta republiky shledán zákonným a správným rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 21. května 2008 čj. 4 Ans 9/2007-197, jenž nabyl právní moci dne 13. června 2008, čímž hrubě znevažil autoritu soudní moci ve státě, hrubě zpochybnil ochranu základních práv a svobod soudní mocí a povýšil z vůli a svévoli nad právo.

E. Prezident republiky po značnou část trvání svého funkčního období, tedy ode dne 7. března 2008 do dne 5. března 2012 otálel s podpisem ratifikace Dodatkového protokolu k Evropské sociální chartě zakládajícího systém kolektivních stížností ze dne 9. listopadu 1995, s nímž vyslovily souhlas obě komory Parlamentu České republiky, a to Poslanecká sněmovna dne 21. května 2003 a Senát dne 10. září 2003, přičemž ratifikaci prezident republiky dokončil až byv výslovně vyzván usnesením Senátu dne 29. února 2012 poté, co jeho úřad prezidenta trval déle než osm let, čímž už ve svém druhém funkčním období dlouhodobě a soustavně porušoval po dobu téměř čtyř let svou povinnost prezidenta republiky bez zbytečného odkladu ratifikovat (tzn. formálně navenek potvrdit řádný průběh vnitrostátní schvalovací procedury) mezinárodní smlouvu, která byla řádně jím samotným nebo vládou z jeho pověření sjednána a s jejíž ratifikací vyslovil souhlas demokraticky zvolený zákonodárny sbor."

3. Takto vymezenými skutky se dle Senátu ústavně žalovaný opakovaně dopustil jednání směřujícího proti svrchovanosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu. Senát proto navrhl, aby Ústavní soud rozhodl nálezem, že se "prezident republiky prof. Ing. Václav Klaus, CSc. jednáním vymezeným pod shora uvedenými body A) až E) dopustil velezrady a ztrácí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt, jakož i nárok na prezidentský plat a další požitky po skončení výkonu funkce podle zvláštního předpisu".

4. Senát dále podrobně označil přílohy ústavní žaloby, jež navrhuje provést jako listinné důkazy u jednotlivých žalobních bodů.

II.

Argumentace Senátu

5. Senát v odůvodnění ústavní žaloby nejprve shrnul svůj obecný náhled na postavení prezidenta a jeho odpovědnost v rámci ústavního pořádku České republiky. Zdůraznil republikánskou státní formu, v níž prezident nepožívá žádného specificky nadřazeného nebo mocenského postavení, jako je tomu např. v konstitučních monarchiích. Prezident není vládnoucí osobou - nejvyšším orgánem výkonné

moci je vláda. Funkci prezidenta je třeba vnímat důsledně jako úřad s konkrétně vymezenými pravomocemi, jejichž nositel může svou vůli vůči jiné osobě nebo orgánu prosazovat jen v mezích výslovného zákonného zmocnění (srov. článek 2 odst. 3 Ústavy České republiky). Tak, jako kterýkoli úředník státu, musí i prezident své pravomoci vykonávat řádně a nikoli s libovůlí, nemůže případně své povinnosti neplnit vůbec. Senát zmiňuje absenci odpovědnosti prezidenta, jeho indemnitu a imunitu. V ústavní žalobě pro velezradu Senát spatřuje jediný dostupný prostředek, jímž lze vůči prezidentu republiky vyvodit odpovědnost nejen za porušení ústavních předpisů, ale i za porušení běžných zákonů a za svévolný výkon jeho funkce. K těmto závěrům Senát dospívá mimo jiné s poukazem na znění prezidentského slibu a na skutečnost, že skutková podstata velezrady byla doposud upravena pouze na úrovni běžného zákona (§ 96 zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 7. 3. 2013). Senát dále podává podrobný skutkový a právní komentář ke každému z pěti jednání, jež jsou ústavně žalovanému vytýkána.

6. Ke skutku popsanému ad A) Senát opětovně zdůraznil povinnost prezidenta bez zbytečného odkladu ratifikovat mezinárodní smlouvu, tzn. formálně navenek potvrdit řádný průběh vnitrostátní schvalovací procedury. Ve fázi ratifikace prezident nedisponuje vůči mezinárodní smlouvě právem veta ani nemá na výběr, zda ratifikaci provede či nikoli. Pokud ústavně žalovaný s obsahem mezinárodní smlouvy z politických či ideologických důvodů nesouhlasil, měl ze své funkce možnost tento svůj postoj vyjádřit během schvalovacího procesu jak na úrovni jednání vlády, tak i v průběhu projednávání v obou komorách Parlamentu. Ústavně žalovaný byl rovněž oprávněn vyvolat před Ústavním soudem řízení, v němž by byla posouzena slučitelnost projednávané mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem. Ústavně žalovaný však žádnou z těchto možností nevyužil, ale rozhodl se svévolně ignorovat výsledek schvalovacího procesu s pohrdlivým vyjádřením, že předmětná mezinárodní smlouva je "zrůdnost". Senát má za to, že ústavně žalovaný tímto jednáním hrubě znevážil funkce všech ostatních ústavních orgánů a zejména poškodil dobré jméno České republiky v zahraničí. Dle názoru Senátu má uvedené jednání charakter zásahu do svrchovanosti státu.

7. Ve výkladu ke skutku uvedenému ad B) Senát shrnul závažné důsledky neúplného obsazení Ústavního soudu. Senát uvedl, že prezident republiky nesmí rezignovat na péči o řádné obsazení Ústavního soudu v okamžiku, kdy Senát opakovaně nevyjádří souhlas s prezidentem navrženými kandidáty. Ústavně žalovaný byl povinen hledat právně přijatelným a politicky vhodným způsobem cestu, jak dosáhnout se Senátem shody na osobách ústavních soudců. Senát citoval prohlášení ústavně žalovaného, že nemínil další kandidáty na soudce Ústavního soudu navrhopvat, neboť nevěří, že se jimi Senát bude vážně zabývat. Jde o výraz otevřeného despektu ústavně žalovaného vůči Senátu i Ústavnímu soudu. Dle názoru Senátu lze toto jednání z hlediska skutkové podstaty velezrady podřadit pod jednání směřující proti demokratickému řádu, neboť oslabuje jednu z nejvýznamnějších pojmů udržení demokratického zřízení.

8. V části odůvodnění ústavní žaloby, jež se týká skutku ad C), Senát pojednal o funkci, kterou může v různých historických, sociálních a politických souvislostech legitimně naplnit prezidentská amnestie. Senát podrobně objasnil, proč dle jeho názoru článek II amnestie, vyhlášené ústavně žalovaným, legitimní účel nenaplní, ale naopak představuje zneužití oprávnění prezidenta vyhlásit amnestii. Senát poukázal na vlnu ekonomické zločinnosti po listopadu 1989, na niž nebyly orgány státu schopny účinně reagovat. V posledním období však dle názoru Senátu dochází k příznivému vývoji, pokud jde o účinnost trestního řízení. Díky změněné společenské atmosféře se policii, státním zástupcům a soudům teprve nyní daří dokončovat trestní stíhání pachatelů závažné hospodářské kriminality. Tento vývoj, jenž sliboval překonat dosud obecně rozšířené pocity nespravedlnosti a nerovnosti před zákonem, byl dle názoru Senátu hrubě přerušen amnestií ústavně žalovaného. Namísto nápravy sociálních vztahů vedla tato amnestie k cíli přesně opačnému. Ve vyhlášení amnestie, jež závažně podlamuje důvěru ve vymahatelnost práva, spatřuje Senát další jednání ústavně žalovaného proti demokratickému řádu i útok proti té části státní svrchovanosti, kterou se vykonává trestní justice.

9. Ve výkladu ke skutku popsanému ad D) ústavní žalobce zdůraznil nebezpečnost dle názoru Senátu ostentativního pohrdání soudní mocí ze strany prezidenta republiky. Ústavně žalovaný dal svým postupem najevo, že rozhodnutí soudů není třeba respektovat, pokud se to mocnějším subjektu z

jakéhokoliv důvodu nehodí. Senát připomíná, že ústavně žalovaný nevyužil svého práva předložit Ústavnímu soudu kompetenční spor založený na rozporování skutečnosti, zda obecný soud může v daném případě zasáhnout do pravomoci prezidenta republiky. Dále Senát vyzdvihl skutečnost, že v případě skutku ad D) nejde pouze o samotné porušení právní povinnosti ústavně žalovaného, ale jde zároveň o zásah do subjektivních práv konkrétní fyzické osoby. Závažnost protiprávního jednání je dle Senátu prohlubována tím, že se jej ústavně žalovaný dopouštěl po celou dobu svého druhého funkčního období. Rovněž tento skutek je dle Senátu nutno kvalifikovat jako jednání proti demokratickému řádu, neboť ústavně žalovaný jako prezident republiky jednak ignoroval rozhodnutí soudní moci, jednak fakticky bránil jednomu z občanů svobodně se ucházet o veřejnou funkci.

10. Pokud jde o jednání popsané ad E), Senát zejména zdůraznil, že v tomto případě nedošlo k zániku odpovědnostního vztahu tím, že se ústavně žalovaný nakonec uvolil mezinárodní smlouvu ratifikovat. Dle Senátu je při posouzení intenzity protiprávního jednání ústavně žalovaného nutné vzít v úvahu, že délka prodloužení ratifikace dosáhla téměř čtyř let. Senát odmítá, že by uplynutím necelého roku od skončení protiprávního stavu mohlo dojít k promlčení předmětného skutku. Ústavní právo nestanoví v případě velezrady promlčecí lhůtu a samotná délka trvání mandátu prezidenta svědčí dle Senátu spíše pro závěr, že po dobu trvání mandátu k promlčení velezrady nedochází, protože taková úvaha nemá oporu v platném právu ani v ústavních principech.

11. Ohledně významu uplynutí delšího časového úseku od spáchání velezrádných jednání a podáním ústavní žaloby Senát podotýká, že dle jeho názoru nelze na tento odpovědnostní vztah aplikovat principy ryze trestního práva. Primárním a dominantním prvkem řízení o velezradě není otázka zásahu do práv ústavně žalovaného. Nejde tu o období trestně procesního vztahu, neboť dle názoru Senátu se ústavně žalovaný, i kdyby byl shledán vinným, ocitá toliko v postavení "běžného občana", nikoli odsouzeného v trestním procesu.

12. Senát poukazuje na to, že jako ústavní žalobce je politickým orgánem, který nemá výslovně stanovenou povinnost stíhat každé deliktní jednání, jak je tomu u orgánů činných v trestním řízení. Při úvahách o eventuálním zániku trestnosti nelze přehlédnout tento politický a kolektivní charakter Senátu jako ústavního žalobce. Senát musí nejprve sám jako demokratický kolektivní orgán dospět k závěru, že určité jednání prezidenta republiky skutečně má ráz ústavního deliktu velezrady. Dle názoru Senátu nelze za této situace považovat za nelegitimní, pokud k podání ústavní žaloby dochází až s určitým časovým odstupem v okamžiku, kdy je zjevná určitá kumulace velezrádných kroků prezidenta a "situace se stává neudržitelnou".

13. V závěrečné části odůvodnění ústavní žaloby Senát vyjadřuje názor, že deliktní odpovědnost za velezradu má blíže k odpovědnosti kárné než k odpovědnosti trestní. Senát si je vědom, že se dle díkce ustanovení § 108 zákona o Ústavním soudu pro řízení o ústavní žalobě přiměřeně použije trestní řád. Z pravidla o použití trestněprocesní normy však dle názoru Senátu neplyne, že by sám odpovědnostní vztah měl být posuzován dle norem a zásad trestního práva hmotného; Senát zejména odmítá vztáhnout na odpovědnost prezidenta republiky princip subsidiarity trestní represe či zkoumat naplnění tzv. materiálního znaku deliktu. Dle Senátu je totiž účelem řízení o velezradě primárně ochrana ústavněprávních vztahů a potřeba vyjasnit tyto vztahy do budoucna. Senát v rámci úvah o uplatnění principu subsidiarity poukazuje na to, že u většiny žalovaných jednání není k dispozici jiný nástroj obrany než ústavní žaloba. Do ústavní žaloby Senát zahrnul pouze ta jednání, která považuje za nejzávažnější, naplňující skutkovou podstatu velezrady; jiná, méně závažná protiprávní jednání prezidenta Václava Klause prý Senát úmyslně pominul.

14. Na závěr své argumentace se Senát vyjádřil k otázce výhrady svědomí jako exkulpačního důvodu. Dle názoru Senátu nelze eventuální odkaz ústavně žalovaného na výhradu svědomí v projednávané věci akceptovat již proto, že ústavně žalovaný měl v případě takřka všech skutků, jež jsou mu kladeny za vinu, možnost uplatnit své politické postoje právní cestou (vyvoláním řízení před Ústavním soudem, udělením individuálních milostí atd.) Tento právní prostor však ústavně žalovaný nevyužil a namísto toho dával otevřeně průchod vlastní svědli.

III.

Sdělení Senátu k některým procesním okolnostem

15. Dne 8. března 2013 byl Ústavnímu soudu doručen přípis Senátu označený jako "sdělení ústavního žalobce k některým procesním okolnostem řízení". Senát v tomto přípise reagoval na skutečnost, že skončil mandát ústavně žalovaného k výkonu prezidenta republiky a zároveň skončila účinnost dosavadní právní úpravy ústavního deliktu velezrady a řízení o něm. Senát trvá na tom, že ústavní žaloba je i nadále meritorně projednatelná.

16. Senát má za to, že dosavadní právní úprava, jejíž účinnost skončila dnem 7. března 2013, umožňovala vedení řízení o ústavní žalobě i po skončení mandátu k výkonu úřadu prezidenta republiky. Tento závěr má vyplývat jak z obecných principů kárného práva, tak i z nynější (účinné od data 8. 3. 2013) dikce ustanovení § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, podle níž okolnost, že se prezident republiky po zahájení řízení vzdal svého úřadu, není důvodem k zastavení řízení o ústavní žalobě. Uvedené ustanovení je dle názoru Senátu třeba analogicky vztáhnout i na jiné případy zániku úřadu prezidenta republiky s výjimkou těch případů, s nimiž zákon takový důsledek výslovně spojuje. Jinak hrozí, že velezrádná jednání, jichž by se prezident dopustil ke konci svého mandátu, by byla fakticky neprojednatelná. Senát přitom odkazuje jak na důvodovou zprávu k původnímu znění Ústavy účinnému od 1. ledna 1993, tak i na novelizaci zákona o Ústavním soudu, účinnou od 8. března 2013, v níž Senát spatřuje pouhé potvrzení a upřesnění dosavadního stavu a nikoli změnu práva.

17. Alternativně k výše uvedenému Senát předestírá svůj právní názor, že v projednávané věci lze uplatnit princip nepravé retroaktivity procesních norem, čili postupovat podle nové právní úpravy (účinné od 8. 3. 2013). Ta v ustanovení § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 275/2012 Sb., výslovně stanoví, že uplynutí funkčního období prezidenta není důvodem pro zastavení řízení o ústavní žalobě. Senát ve prospěch uvedeného výkladu argumentuje rovněž tím, že otázka důsledků změny právní úpravy mohla být v řízení před Ústavním soudem řešena teprve v okamžiku zániku mandátu prezidenta, neboť předtím věcně neexistovala.

18. Senát ve svém přípisu ze dne 8. 3. 2013 dále trval na tom, aby Ústavní soud o všech otázkách, o nichž bude rozhodovat, konal veřejné ústní jednání. Senát přitom odkazuje na ustanovení § 101 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, jež se prý má uplatnit přednostně před ust. § 43 téhož zákona; dále se ústavní žalobce dovolává subsidiárního použití trestního řádu.

IV.

Vyjádření ústavně žalovaného

19. Přípisem, jenž byl Ústavnímu soudu doručen dne 14. 3. 2013, reagoval ústavně žalovaný prostřednictvím zvoleného obhájce na právní názory Senátu vyjádřené ve výše citovaném sdělení ze dne 8. 3. 2013. Ústavně žalovaný má za to, že aplikace nové právní úpravy na jednání prezidenta republiky, k nimž došlo do 7. 3. 2013, by byla v příkrém rozporu se zásadou nullum crimen sine lege s ohledem na rozšíření odpovědnosti prezidenta i na tzv. hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku dle článku 65 odst. 2 Ústavy v novelizovaném znění. Rovněž dle ústavně žalovaného není možné uplatnit princip nepravé retroaktivity procesních norem, neboť by tak došlo k "nepřípustné extenzi trestního postihu, a tedy i k zásahu do subjektivních práv fyzické osoby od prezidenta republiky odlišné".

20. Ústavně žalovaný se ve svém vyjádření zamýšlí nad rozdíly mezi dosavadní a nyní platnou úpravou deliktů odpovědnosti prezidenta za velezradu, s tím, že dle dosavadní úpravy bylo primárním účelem řízení o ústavní žalobě odstranění prezidenta z úřadu a nikoli ukládání sankcí. Argumentace

důvodovou zprávou neobstojí, jde jen o podpůrný výkladový prostředek, historickým vývojem překonaný.

21. Svě stanovisko ústavně žalovaný rozvedl v dalším podání, jež bylo Ústavnímu soudu doručeno dne 20. 3. 2013. Ústavně žalovaný opětovně zdůraznil, že v projednávané věci rozhodná právní úprava, účinná do 7. 3. 2013, upravovala zastavení řízení s žijícím prezidentem republiky pouze za předpokladu, že by se prezident republiky vzdal funkce abdikací ve smyslu článku 61 Ústavy. Pro případ, že by mělo být postupováno dle nové právní úpravy, ústavně žalovaný poukazuje na požadavek souhlasu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky s podáním ústavní žaloby Senátem, jenž by dle ústavně žalovaného musel i v projednávané věci být respektován, a to za přiměřeného užití § 163 tr. řádu. V další části vyjádření se ústavně žalovaný věnuje věcným otázkám postupu prezidenta republiky při ratifikaci mezinárodních smluv. Dle názoru ústavně žalovaného může být význam jeho skutků jako prezidenta republiky chápán jako "posilování suverenity státu a zvýraznění role hlavy státu jako nezbytného svorníku ústavního systému, jehož autorita musí být taková, aby tuto svou ústavní roli byl způsobilý plnit".

22. Pokud jde o věcnou polemiku s jednotlivými body ústavní žaloby, ústavně žalovaný rovněž odkázal na odborný text zpracovaný prof. JUDr. Jiřím Jelínkem, CSc., tvořící přílohu vyjádření k ústavní žalobě. Dle právních názorů zde podrobně rozvinutých nenaplnují skutky popsané ve výroku ústavní žaloby pod písmeny A) až E) svou závažností znaky ústavního deliktu velezrady. U skutku označeného v ústavní žalobě písmenem C) chybí deliktně odpovědný subjekt - prezident republiky nemůže být subjektem deliktní odpovědnosti za tento skutek.

23. Závěrem ústavně žalovaný setrvává na svém návrhu, aby Ústavní soud řízení bez dalšího zastavil, popřípadě vyzval Senát ve smyslu článku 65 odst. 3 věta druhá Ústavy k doložení souhlasu Poslanecké sněmovny s podáním ústavní žaloby. Pokud Poslanecká sněmovna nevysloví souhlas do tří měsíců ode dne, kdy Senát o souhlas požádá, má být řízení o ústavní žalobě rovněž zastaveno. Alternativně je navrhováno odmítnutí ústavní žaloby pro zjevnou neopodstatněnost dle § 43 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, případně zproštění žaloby v plném rozsahu dle ustanovení § 104 odst. 1 in fine zákona o Ústavním soudu.

V.

Kontrola náležitostí ústavní žaloby a jejího schválení Senátem

24. Ústavní soud konstatuje, že ústavní žaloba splňuje formální náležitosti, vyplývající z ustanovení článku 65 odst. 2 Ústavy České republiky ve znění účinném do 7. března 2013 a z ustanovení § 97 odst. 2 zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 7. března 2013.

25. Projednání návrhu na podání ústavní žaloby Senátem proběhlo postupem, předpokládaným v ustanovení § 137 až § 139 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu ve znění účinném do 7. března 2013. Způsob projednání je seznatelný ze sněmovního tisku č. 56 (deváté funkční období 2012-2014), dostupného na webových stránkách Senátu Parlamentu České republiky http://www.senat.cz/xqw/xervlet/psenat/historie?ke_dni=17.3.2013&O=9&action=detail&value=3294.

26. Návrh na podání ústavní žaloby byl schválen usnesením Senátu č. 103, přijatým na 7. schůzi Senátu, konané dne 4. 3. 2013. Zastupováním Senátu v řízení o ústavní žalobě byl týmž usnesením pověřen senátor Mgr. Jiří Dienstbier. Ústavní žaloba byla Ústavnímu soudu doručena dne 5. 3. 2013 spolu s předkládacím přípisem předsedy Senátu Milana Štěcha ze dne 4. 3. 2013 č. j. 2847/2013/S.

VI.

Důvody pro zastavení řízení

27. Ústavní soud byl nejprve postaven před úkol posoudit, jaký vliv na průběh dalšího řízení má ta skutečnost, že poté, co ústavní žaloba byla podána, zanikla funkce žalovaného prezidenta prof. Ing. Václava Klause, a to uplynutím doby, na kterou byl zvolen.

28. Dále bylo nutno přihlídnout k tomu, že novelizacemi, provedenými ústavním zákonem č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů a zákonem č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů, byla s účinností od 8. 3. 2013 změněna, resp. doplněna též některá ustanovení Ústavy i zákona o Ústavním soudu, relevantní pro posouzení této věci.

29. Ústavní soud dospěl k závěru, že za shora popsané skutkové a procesní situace je namístě řízení zastavit. Aplikoval přitom ustanovení § 98 odst. 1, 2, 3 zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 7. března 2013 s použitím aplikačního pravidla per analogiam.

30. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že novelizované ustanovení § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, účinné od 8. 3. 2013, praví: "Okolnost, že se prezident republiky po zahájení řízení vzdal svého úřadu nebo že jeho funkce zanikla uplynutím doby, na kterou byl zvolen, není důvodem k zastavení řízení."

31. Ústavní soud však má za to, že procesní ustanovení, obsažené v § 98 odst.1, 2, 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění, jež bylo účinné do 7. března 2013, je pro žalovaného příznivější, než ve znění, účinném od 8. března 2013.

32. Nové znění ustanovení § 98 odst. 3, účinné od 8. března 2013, je pro žalovaného nepříznivější proto, že do výčtu důvodů, pro něž nelze řízení zastavit (nýbrž naopak v řízení je třeba pokračovat), výslovně zařadilo další důvod, a sice zánik funkce prezidenta uplynutím doby, na kterou byl zvolen.

33. Žalované ústavní delikty měly být spáchány před datem 8. 3. 2013, tedy v době, kdy tehdy platná právní úprava neobsahovala žádnou výslovnou úpravu, jak postupovat v zahájeném a neukončeném řízení o podané žalobě poté, co skončí funkce prezidenta uplynutím doby, na kterou byl prezident zvolen.

34. Absenci výslovné právní úpravy pro postup Ústavního soudu v případě, kdy po podání ústavní žaloby skončí funkce prezidenta uplynutím doby, na kterou byl zvolen, lze hodnotit jako mezeru v právu, kterou je zapotřebí vyplnit interpretací per analogiam. V deliktním právu se všeobecně uznává, že analogie ve prospěch obviněného (analogia in bonam partem), je přípustná, a to i v oblasti práva procesního. V této posuzované věci Ústavní soud pokládá za analogický důvod, srovnatelný s výslovně uvedeným důvodem vedoucím k zastavení řízení v § 98 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, též skončení funkce prezidenta uplynutím doby, na kterou byl prezident zvolen.

35. Z ustanovení § 98 odst. 1 a 2 zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 8. března 2013 nelze dovodit žádný zákaz zastavit řízení i z důvodů jiných, než těch, které jsou tu výslovně jmenovány (tj. 1. odvolání žaloby Senátem, 2. úmrtí žalovaného prezidenta).

36. Z ustanovení § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 7. března 2013 lze argumentem a contrario dovodit, že z jiného, než tu uvedeného důvodu (tj. vzdání se prezidentského úřadu), nelze v řízení o ústavní žalobě pokračovat poté, co žalovaná osoba již úřad nezastává.

37. Pro závěr o tom, že ust. § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu ve znění platném do 7. 3. 2013, obsahující jediný důvod vylučující zastavení řízení o ústavní stížnosti (vzdání se prezidentského úřadu po zahájení řízení), nelze doplňovat o důvody další (např. o důvod uplynutí funkčního období) za pomoci analogie nebo dotvořením práva, svědčí též názory vyslovované v právní nauce. Komentář k zákonu o Ústavním soudu např. argumentuje tím, že takové doplňování o další důvody "by snížilo ochranu základních práv hlavy státu, která je chápána jako osoba obviněná z ústavního deliktu a nikoli

jako státní orgán" (viz Wagnerová, E. et al.: Zákon o Ústavním soudu. Komentář. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2007, str. 506).

38. Opačný žalobcův argument, dovozující přípustnost doplňování důvodů pro pokračování řízení o ústavní žalobě nad rámec výslovného znění § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu z důvodové zprávy k článku 65 Ústavy (v níž se uvádí, že "z povahy věci vyplývá, že lze takto stíhat jen prezidenta republiky..., ale nic nebrání v tom, aby řízení před Ústavním soudem proběhlo nebo pokračovalo po té, co skončí funkční období prezidenta, byla-li žaloba... podána za trvání funkčního období"), není přesvědčivý. Jako protiargument lze uvést, že zákonodárce do konečného znění ust. § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu (ve znění platném do 7. 3. 2013) zařadil výslovně toliko jeden důvod bránící zastavení řízení (tj. vzdání se úřadu); to připouští úsudek, že tuto redukci důvodů svědčících pro pokračování v řízení učinil zákonodárce vědomě, aby zabránil extenzivnímu rozšiřování takových důvodů.

39. Pokud by v této věci mělo být aplikováno nové znění ust. § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu o nemožnosti zastavit řízení proto, že prezidentská funkce zanikla uplynutím funkčního období prezidenta, došlo by k ústavně nepřipustné pravé retroaktivitě zákona v neprospěch ústavně žalovaného.

40. Ústavní soud nepřehlédl, že obecně uznávanou právní zásadou, vymezující časové meze účinnosti procesních předpisů, je pravidlo, že nové procesní právo se zásadně uplatní též v dosud neskončeném řízení, zahájeném před účinností nového procesního zákona. Toto pravidlo však není bezvýjimečné. Bývá zcela běžnou legislativní praxí, že přechodná ustanovení, obsažená v novelách, umožňují kontinuálně pokračovat v dosud neskončených řízeních podle dřívějších procesních pravidel. V oborech deliktivního procesního práva se začasťe upřednostňuje dřívější procesní právo před pozdějším, je-li to pro obviněného příznivější. Příkladem takové úpravy je třeba ustanovení § 463 odst. 1 trestního řádu, které stanoví, že "podmínky pro povolení obnovy se... posuzují podle zákona, který je pro obviněného příznivější" a to i tehdy, jestliže starší procesní předpis, podle něhož se konalo dřívější řízení, již neplatí.

41. Ústavněprávní deliktivní odpovědnost pro velezradu je vázána na výkon funkce (úřadu) prezidenta. O tom svědčí i to, že procesní normy, týkající se řízení o ústavní žalobě v ustanoveních článku 65 odst. 2 Ústavy České republiky ve znění účinném do 7. 3. 2013 a v § 96 až § 104 zákona o Ústavním soudu, označují žalovanou osobu vždy jako "prezident republiky". Pokud by tedy zákon (obecně) předpokládal, že toto řízení může být vedeno i proti prezidentu emeritnímu, přizpůsobil by tomu též terminologii, kterou používá.

42. Jakmile prezidentská funkce (z jakéhokoli důvodu) zanikne, ztrácí její dřívější nositel (bývalý prezident) zásadně způsobilost být nadále jako žalovaný účastníkem řízení o ústavněprávním deliktu. Možnost, aby řízení o ústavní žalobě pokračovalo i po skončení prezidentského úřadu, je tedy obecně vyloučena; výjimky, umožňující eventuálně po skončení výkonu funkce nezastavovat řízení, musí být explicitě stanoveny zákonem. Právní úprava, účinná do 7. 3. 2013, připouštěla v § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu jedinou takovou výjimku pro pokračování v řízení, a to vzdání se úřadu prezidenta. Pro případ zániku funkce uplynutím doby, na niž byl zvolen, žádná taková výjimka neexistovala, nelze ji tedy dovozovat aplikací nové normy k tíži ústavně žalovaného.

43. Na podporu názoru, že v řízení s ústavně žalovaným, jehož prezidentská funkce již zanikla uplynutím funkčního období, nelze pokračovat, může sloužit i ustanovení § 104 zákona o Ústavním soudu, které praví, že vyhlášení pravomocného odsuzujícího nálezu způsobuje nástup tří sankcí, z nichž jednou je ztráta prezidentského úřadu. Tyto sankce nastupují vždy kumulativně; je samozřejmé, že po předchozím zániku funkce (uplynutím funkčního období) již ke ztrátě prezidentského úřadu nemůže dojít.

44. Nepotřebnost pokračovat v řízení s ústavně žalovaným, jehož funkce již zanikla uplynutím funkčního období, lze dovodit též ze smyslu (ratio legis) institutu ústavní žaloby. Ústavodárce byl

nepochybně veden především potřebou vytvořit ústavněprávní institut, umožňující zbavit úřadu prezidenta takovou osobu, která svým extrémně excesivním a tudíž protiústavním jednáním ohrožuje či porušuje samotné základy státu. Protože jiné ústavní možnosti, jak prezidenta zbavit funkce, neexistují, neboť prezident republiky je neodvolatelný a není z výkonu své funkce odpovědný (čl. 54 odst. 3 Ústavy), byl vytvořen speciální ústavněprávní delikt velezrady a procesní institut ústavní žaloby. Tyto ústavní nástroje sledují jako základní cíl zbavit prezidenta úřadu, aby nemohl nadále poškozovat či ohrožovat zájmy státu. V situaci, kdy po uplynutí funkčního období již osoba není ve funkci, ztrácí pokračování v řízení o ústavní žalobě hlavní smysl, protože uložení předpokládané hlavní ústavní sankce (zbavení úřadu) již nepřichází do úvahy.

45. Je sice pravdou, že současná právní úprava spojuje s onou hlavní sankcí (zbavení úřadu) též doprovodné kumulativní sankce (ztráta způsobilosti znovu nabýt prezidentský úřad, zánik nároku na prezidentský plat a požitky po skončení funkce), avšak jde nepochybně toliko o vedlejší a relativně málo důležité cíle, jejichž nedosažení lze z ústavněprávního hlediska poměrně snadno oželeť.

46. Názor, že skončení funkce prezidenta po uplynutí funkčního období by mělo vést k zastavení řízení o ústavní žalobě, je zastáván též ústavněprávní naukou. Vyslovuje jej např. prof. Jan Filip (viz Filip, J.: K ústavní odpovědnosti a velezradě hlavy státu v ČR. Časopis pro právní vědu a praxi č. 1/2010, s. 71) nebo prof. Václav Pavlíček (viz http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/uspeje-zaloba-na-klause-ustavni-experti-se-neshodnou_263103.html).

VII.

Obiter dictum

47. Nad rámec řečeného pokládá Ústavní soud za vhodné vyjádřit se k požadavku, vyslovenému v ústavní žalobě, aby Ústavní soud využil tohoto řízení a ve svém judikátu "vyjasnil do budoucna" ústavněprávní principy fungování prezidentského úřadu a jeho vztahy k ostatním článkům systému dělby moci. V mediální diskusi je takové očekávání formulováno v podobě přání, aby Ústavní soud "vymezil mantinely" pravomocí prezidenta republiky (http://neviditelnypes.lidovky.cz/ustavni-soud-a-amnestie-0sz/p_cirkus.asp?c=A130305_202803_p_cirkus_nef).

48. Takovému požadavku však nemůže Ústavní soud v rámci tohoto řízení vyhovět, neboť by překročil meze svých kompetencí, stanovených článkem 87 Ústavy. Interpretaci práv a povinností prezidenta republiky v řízení o ústavní žalobě, pokud by taková potřeba vůbec vyvstala, by bylo možné podat toliko ve vztahu k těm skutkům, v nichž je in concreto spatřován ústavní delikt velezrady a to toliko v tom případě, že ústavní žaloba by byla meritorně projednatelná. Tato podmínka nebyla v nynější kauze splněna.

49. Ústavní soud nemá kompetenci k tomu, aby obecně, tj. bez vztahu ke konkrétnímu předmětu řízení, podával autoritativní nebo dokonce závazný výklad ústavy. Některé zahraniční ústavní předpisy takovou kompetenci svým ústavním soudům svěřují (např. článek 128 Ústavy Slovenské republiky - viz ústavní zákon č. 460/1992 Zb. z.), avšak česká ústava s takovou možností nepočítá.

50. Lze ostatně dodat, že novelizace článku 65 odst. 2 Ústavy České republiky, provedená ústavním zákonem č. 71/2012 Sb. s účinností od 8. 3. 2013, nově vymezila skutkovou podstatu ústavního deliktu prezidenta republiky, jímž je kromě velezrady též hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku. Pro interpretaci tohoto nového ustanovení, jehož eventuelní aplikace přichází v úvahu až v budoucnosti, není v nynějším řízení žádný prostor.

51. Je úkolem samotného ústavodárce, aby znění ústavních norem formuloval natolik určitě a zřetelně, aby byly srozumitelné všem adresátům, jimiž jsou nejen orgány veřejné moci, ale koneckonců všichni občané. Lze postulovat obecný požadavek, aby interpretace ústavních předpisů nevyvolávala pokud

možno žádné pochybnosti. Senát Parlamentu České republiky může k realizaci tohoto postulátu sám přispět v rámci svých kompetencí.

VIII.

Facit

52. Za daného faktického a právního stavu nemůže Ústavní soud v řízení o ústavní žalobě pokračovat a meritorně o ní rozhodnout. Nezbylo proto, než řízení zastavit.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 27. března 2013

Pavel Rychetský v. r.
předseda Ústavního soudu

Odlišné stanovisko soudce Stanislava Balíka

Hlasoval jsem pro zastavení řízení, avšak ze zcela jiných důvodů.

Skutková podstata, jejíž naplnění je žalobou prezidentu Václavu Klausovi kladeno za vinu, neobsahuje větu, pro niž by snad bylo možné jej soudit:

"Donec eris felix, multos numerabis amicos, sed si tempora fuerint nubila, solus eris."

Kdo jsou poškození?

Oni, kteří prezidenta vítávali chlebem a solí?

Ti, kteří mu podle průzkumů dlouhodobě v mnoha desítkách procent vyjadřovali důvěru?

Oni, kteří jeho jménem zaštiťovali své akce?

Ti, kteří žádali o autogram do jeho knih?

Oživil jsem si nedávno scénu z Dumasových Třech mušketýrů po dvaceti letech. Pasáž o tom, jak byl veden na popraviště Karel I., budiž vzata za součást tohoto odlišného stanoviska.

Věcně příslušným v této věci je leda soud dějin ...

Odlišné stanovisko soudkyně Ivany Janů

podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (k výroku i k odůvodnění)

Většinové stanovisko dospělo k závěru, že řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky, pokud byla podána podle čl. 65 Ústavy ve znění účinném do 7. 3. 2013, a pokud zároveň v mezidobí před rozhodnutím Ústavního soudu došlo k uplynutí volebního období prezidenta republiky (čl. 55 Ústavy), je nutno zastavit, neboť taková žaloba již není projednatelná.

Výhrady mám vůči celkové koncepci většinového stanoviska i jeho argumentačním jednotlivostem. Docházím k závěru, že důvody k zastavení řízení nejsou dány a ústavní žaloba měla být věcně projednána. Tím v žádném případě nemá být řečeno, že bych byla přesvědčena o důvodnosti podané ústavní žaloby.

I.

Většinové stanovisko trpí deficitem v tom smyslu, že nevykládá čl. 65 Ústavy z hlediska kontextu celého ústavního pořádku, ale skrze zákon o Ústavním soudu (ve znění účinném do 7. 3. 2013).

Dle mého názoru v čl. 65 odst. 2 věty druhé Ústavy, pokud stanoví, že „[t]restem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt,“ obsahuje dvě různé sankce, a to 1) ztrátu prezidentského úřadu a 2) ztrátu způsobilosti jej znovu nabýt. Při posouzení účelu těchto „trestů“ nedovozuji primárně jejich subjektivní funkci (vůči pachateli dle klasické trestněprávní doktríny), nýbrž jejich funkci ochrany objektivní ústavnosti ve smyslu základních postulátů o demokratickém a právním státu. Nekladu si tedy primárně otázku, zda je „potřeba“ (bod 44) žalovaného prezidenta trestat, tedy jeho osobně, nýbrž zda je potřeba poskytnout ochranu objektivní ústavnosti (v případě institutu velezrady funkčnosti nejvyššího ústavního orgánu) v mezích uložených Ústavnímu soudu Ústavou.

Jakkoliv hovořím o „trestu“ či „sankci“ a jejich účelu, nepohybuji se v rovině klasické trestněprávní doktríny. Když hovořím o preventivní funkci trestu, nemám tím na mysli prevenci ve vztahu k „pachateli“ a jeho osobnímu budoucímu jednání, nýbrž prevenci ve vztahu k (budoucímu) řádnému fungování úřadu prezidenta republiky.

Domnívám se, že každá z uvedených sankcí obsažených čl. 65 odst. 2 věty druhé Ústavy má svoji vlastní funkci ochrany objektivní ústavnosti. Uložení sankce ztráty prezidentského úřadu má ukončit bezprostřední disfunkci ústavního zřízení (v zásadě ve shodě s bodem 44 většinového stanoviska). Uložení sankce ztráty způsobilosti prezidentský úřad znovu nabýt má předejít ústavním kolizím do budoucna.

Každá z uvedených sankcí jednotlivě má svůj ústavní význam. Čl. 65 odst. 2 věty druhé Ústavy má potom pro Ústavní soud ten význam, že mu ukládá povinnost poskytnout ochranu objektivní ústavnosti s využitím právě těchto dvou nástrojů.

Teprve v tomto duchu je nutno interpretovat zákonná ustanovení obsažená v zákoně o Ústavním soudu. Většinové stanovisko jde opačnou cestou, když vykládá ustanovení Ústavy prostřednictvím zákona.

Při těchto systematických úvahách jsou zcela bezvýznamné konkrétní a v zásadě nahodilé okolnosti daného případu: že obdobná situace díky nové právní úpravě již v budoucnu nenastane nebo že žalovanému prezidentovi by v třetí kandidatuře v řadě bránilo ustanovení čl. 57 odst. 2 Ústavy.

II.

Ustanovení § 98 zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 7. 3. 2013:

Zastavení řízení

(1) Jestliže bylo Ústavnímu soudu, dříve než se odebral k závěrečné poradě, doručeno usnesení Senátu, kterým ústavní žalobu odvolává, Ústavní soud řízení zastaví.

(2) Ústavní soud řízení zastaví také tehdy, jestliže prezident republiky po jeho zahájení zemřel. Požádá-li o pokračování řízení manžel nebo příbuzný v řadě přímé do jednoho měsíce od úmrtí, v řízení se pokračuje.

(3) Okolnost, že se prezident republiky po zahájení řízení vzdal svého úřadu, není důvodem k zastavení řízení.

Ustanovení § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu ve znění účinném od 8. 3. 2013:

(3) Okolnost, že se prezident republiky po zahájení řízení vzdal svého úřadu nebo že jeho funkce zanikla uplynutím doby, na kterou byl zvolen, není důvodem k zastavení řízení.

Stran konkrétního odůvodnění většinového stanoviska namítám, že apriorně (nepřílehavě) vychází z teze, že právní úprava účinná do 7. 3. 2013 je pro žalovaného prezidenta „příznivější“ [úvodní body vlastní argumentace 31-32], a to proto, že dřívější právní úprava neměla výslovné ustanovení řešící zánik mandátu uplynutím funkčního období prezidenta. Sama skutečnost, že nové znění zákona [§ 98 odst. 3 zákon o Ústavním soudu] tuto explicitní úpravu obsahuje (tj. zánik funkce není důvodem pro zastavení řízení), dle mého názoru, v žádném případě neznamená, že by stejné pravidlo nemohlo platit i za dřívějšího znění zákona. Za nepřipadný považuji argument a contrario obsažený v bodu 36 většinového stanoviska. Odhlíží totiž od zavádějící konstrukce celého ustanovení § 98, kdy odstavce 1 a 2 obsahují taxativní výčet případů, kdy se řízení zastavuje (zpětvzetí návrhu a smrt prezidenta). Následně odstavec 3 zcela nesystematicky deklaruje, že v případě abdikace se řízení

nezastavuje. Ovšem tento „výčet“ jednoho případu, kdy se řízení nezastavuje, musí být vykládán jediné jako demonstrativní, neboť procesních a faktických situací, kdy se řízení nezastavuje, může být nekonečně mnoho, přičemž jejich výčet v textu předpisu není možný. Argument a contrario (tedy stručně řečeno „pokud zákon obsahuje výslovné pravidlo o pokračování řízení v případě abdikace, vylučuje tím možnost pokračování řízení v případech uplynutí volebního období“) je tak jednak použit na situaci, kdy se obě výkladové varianty právně ani fakticky nevylučují, naopak mohou zcela racionálně existovat vedle sebe, ale především je aplikován na demonstrativní (nesystémový a z hlediska úvah v části I mého odlišného stanoviska i nadbytečný) odstavec 3, a kupříkladu nikoliv na předchozí odstavce 1 a 2. Tím bychom totiž získali závěr, že pokud zákon taxativně vyjmenovává dva důvody pro zastavení řízení, zároveň tím vylučuje důvody jiné (nyní ukončení volebního období prezidenta). Že se jedná o výčet taxativní, dovozuji z prostého faktu charakteru jakéhokoliv soudního řízení, kdy je povinností soudu o předloženém návrhu rozhodnout, a naopak mu není dána úvaha (nad rámec zákona) o tom, že o návrhu nerozhodne [zcela opačně je konstruován bod 42].

V tomto spatřuji obrácenou logiku většiny pléna, která se opírá o zjištění, že z právní úpravy účinné do 7. 3. 2013 „nelze dovodit žádný zákaz zastavit řízení i z důvodů jiných, než které tu jsou výslovně jmenovány“ [bod 35]. Výčet všech situací, kdy se nemá řízení zastavovat, však nelze po zákonodárci požadovat. Proto pokud by se vůbec jednalo o mezeru v právu [bod 34], jednalo by se pouze o mezeru v právu pro absenci explicitního příkazu zastavit řízení [na místě ustanovení § 98 odst. 1 a 2], pokud by pokračování v řízení zjevně stála v cestě nějaká neopomenutelná ústavní hodnota a zákon ji ve svém textu nerefletoval. O mezeře v právu pro absenci zákazu v řízení pokračovat [na místě § 98 odst. 3] však nelze hovořit, neboť jak bylo uvedeno, takových „mezer“ je potom v zákoně nekonečně mnoho.

Dále je nutno zdůraznit, že čl. 65 odst. 2 věty druhé Ústavy nikterak nepředpokládá, že by obě tyto sankce musely být ukládány zároveň, tedy „kumulativně“, jak z textu toliko zákona (!) dovozuje většinové stanovisko [bod 43]. Dle mého názoru, nelze naopak vyloučit, že tyto sankce budou uloženy samostatně. Tedy za konkrétních okolností při zániku mandátu prezidenta republiky, že bude uložena toliko sankce ztráty způsobilosti znovu prezidentský úřad nabýt. Tomu by nasvědčovala i dispozice vyjádřená slovy „... trestem může být ...“, tedy nikoliv, že při spáchání velezrady trestem musí být vždy obě sankce kumulativně (čímž nemá být řečeno, že si Ústavní soud může libovolně vybírat, kterou ze sankcí uloží).

Ostatně ani v rovině výkladu podústavního práva, tedy zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 7. 3. 2013, argument o nutné kumulativnosti „tří“ sankcí [bod 43] neplatí, a to při aplikaci § 98 odst. 3, kdy po abdikaci prezidenta rovněž trest ztráty prezidentského úřadu zjevně nelze uložit, a při aplikaci ustanovení § 98 odst. 2 věty druhé, kdy i po úmrtí prezidenta je možnost v řízení pokračovat na žádost manžela nebo příbuzného v řadě přímé. V takovém řízení pak zjevně nelze uložit ani jednu ze dvou sankcí, které čl. 65 odst. 2 věta druhá Ústavy zná. Pokud většinové stanovisko mezi uložené sankce počítá i ztrátu nároku na prezidentský plat a další požitky ve smyslu § 104 odst. 2 věty druhé, namítám, že tento trest čl. 65 odst. 2 věta druhá Ústavy nezná. Ztráta jmenovaného nároku je pouze zákonným důsledkem skutečností předchozích.

V této souvislosti nesouhlasím ani s hierarchizací trestů nastupujících v případě rozhodnutí o velezradě, jak ji provedly body 44 a 45 většinového stanoviska. Bezprostřední ztráta prezidentského úřadu není sankcí „hlavní“ a ztráta způsobilosti jej znovu nabýt není sankcí „vedlejší“ (a tyto ústavní sankce již vůbec nesnesou srovnání se skutečně bezvýznamnou ztrátou funkčních požitků). Každá z uvedených dvou sankcí má své vlastní ústavní opodstatnění a v tomto smyslu jsou rovnocenné. Skutečnost, že řízení o velezradě i při faktické nemožnosti udělit trest „hlavní“ nebo dokonce jakýkoliv předvídaný trest, má význam („potřebnost“ ve smyslu bodu 44) pro současný ústavní systém, dokládám jak dřívějšími ustanoveními § 98 odst. 2 věty druhé a § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu (a to ve starém i v novém znění). Pokud řízení bez možnosti uložit „hlavní“ trest nemá ústavněprávního významu [bod 44], klade se otázka, proč je takové řízení v § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu (v obou zvažovaných zněních) upraveno.

Nepřesvědčivým se jeví i formalistické lpění na textu zákona v částech, kdy zákon hovoří o „prezidentovi“ a nikoliv bývalém, emeritním či jakkoliv neúřadujícím prezidentovi [bod 41]. Většina pléna v tomto přeceňuje legislativní kapacitu psaného práva, ačkoliv sám Ústavní soud v minulosti opakovaně uvedl, že text zákona představuje pouze prvotní přiblížení se k jeho obsahu. Přitom samotný zákonodárce zmíněnými ustanoveními § 98 odst. 2 věty druhé a § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu řízení s již neúřadujícím prezidentem zjevně předvídal. Text zákona o Ústavním soudu proto není spolehlivou oporou pro závěr, že řízení muselo být zastaveno.

Tvrdím, že nejen možnost uložit trest [ve smyslu čl. 65 odst. 2], ale i samotný výrok o tom, že prezident se dopustil velezrady [§ 104 odst. 1 zákona o Ústavním soudu], má zásadní ústavněprávní význam, neboť tak svým

výrokem (interpretací ústavního pořádku) Ústavní soud objektivně dotváří (zpřesňuje) ústavní pořádek. Takový výrok ovlivní judikaturu Ústavního soudu do budoucna, ale i významně ústavní praxi. Tento závěr nemá nic společného s údajnou (eventuální) akademičností či přímo samoučelností nyní posuzovaného návrhu, vůči čemuž se ohrazuje obiter dictum většinového stanoviska. S těmito (okrajovými) závěry většiny pléna souhlasím v tom smyslu, že před Ústavním soudem není prostoru pro eventuální frivolní návrhy, které mají toliko za cíl vytěžít intelektuální kapacitu Ústavního soudu či jsou motivovány výhradně politickými pohnutkami.

Většinový názor nijak nereflektuje tu skutečnost, že uložení sankce být „jen“ v podobě ztráty způsobilosti nabýt prezidentský úřad je současně významným signálem pro společnost, že jakékoli protiprávní jednání, a to i v případě prezidenta republiky, nezůstane bez odezvy, což významně posiluje důvěru občanů ve fungování demokratických institucí.

III.

S ohledem na výše uvedené je pak již nadbytečné polemizovat s těmi částmi většinového stanoviska (být ani pro ně necházím bezvýhradně pochopení), které se zabývají otázkami přípustnosti nepravé retroaktivity v trestním procesu a principem aplikace časově podmíněných norem in bonam partem, neboť dovozuji, že i právní úprava zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 7. 3. 2013 umožňovala pokračovat v řízení po skončení volebního období prezidenta republiky. V tom tedy nedošlo ke střetu staré a nové právní normy rozdílných obsahů.

Přijetím nového znění § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, které nezastavení řízení v případě uplynutí volebního období prezidenta předvídá explicitně, tak ve výše uvedeném kontextu zákonodárce toliko zpřesnil právní úpravu a zvýšil právní jistotu o jejím obsahu, aniž by tím naznačoval, že do té doby nutně musel platit stav přesně opačný.

Výše uvedené úvahy směřující k zachování možnosti vést řízení i po skončení volebního období prezidenta jsou potom podporovány i důvodovou zprávou k čl. 65 Ústavy, v níž se uvádí, že „z povahy věci vyplývá, že lze takto stíhat jen prezidenta republiky..., ale nic nebrání v tom, aby řízení před Ústavním soudem proběhlo nebo pokračovalo po té, co skončí funkční období prezidenta, byla-li žaloba... podána za trvání funkčního období.“ Jak s účelem čl. 65 Ústavy (viz část I odlišného stanoviska) naložil zákonodárce v textu zákona o Ústavním soudu je věc jiná; tím nelze smysl a účel čl. 65 Ústavy měnit či omezovat [opačně bod 38].

Do jisté míry návodné vyznění většinového stanoviska dovedeno do praktických důsledků zajišťuje beztrestnost prezidentu (nyní ve smyslu subjektivním, ovšem stále v mezích čl. 65 Ústavy, ale rovněž „neochránitelnost“ objektivního úřadu prezidenta), který má možnost nasměřovat úmyslný ústavní delikt na konec svého volebního období. Zároveň většinové stanovisko dává Ústavnímu soudu možnost „nerozhodnout včas“, ať již na základě průtahů způsobených žalovaným prezidentem či vlastní nečinností Ústavního soudu. A konečně dává prezidentovi nástroj, jak se odpovědnosti z velezrady vyhnout zcela elegantně, a to pokud by nedostal své ústavní povinnosti jmenovat soudce Ústavního soudu, čímž by do konce svého mandátu rozhodovací činnost Ústavního soudu ochromil. Zdůrazňuji, že se nyní (za nové právní úpravy) jedná o skutkové úvahy toliko hypotetické a akademické, ovšem po právní stránce z většinového stanoviska plynoucí.

Domnívám se, že umožnit tyto uvedené postupy nebylo úmyslem ani ústavodárce při formulaci čl. 65 Ústavy, ani zákonodárce při formulaci zákona o Ústavním soudu. Závěry většiny pléna považuji proto za nepřiléhavé.

IV.

Žaloba měla být meritorně projednána, neboť dle mého přesvědčení tomuto kroku z hlediska ústavněprávního nic nebránilo. Ústavní soud svým postupem nechal u vysoko postaveného ústavního činitele, kterým prezident je, Senátem vznesená obvinění, veřejností chápána jako závažná, bez věcného posouzení, a zřekl se tak významné role arbitra, jehož ústavním úkolem je mimo jiné odstranit pochybnosti ústavního žalobce a zjevně i části veřejnosti o souladu některých aktů prezidenta s Ústavou. Z tohoto důvodu rozhodně nepřispěl k posílení důvěry veřejnosti v právní stát a dospělost demokracie.

V Brně dne 27. 3. 2013

Ivana Janů